

xols (NL), V. nota a *guix* *Guixonada*, *guixoner*, *guixoneta*, V. *guixa* *Guixot*, V. *guix* i *guixa* *Guldraja*, V. *gualdrapa* *Gulemus*, formació burlesca a base del llatinisme sagristanes *oremus* (*perdre l'~*) contaminat per *golut* (cf. formacions paral·leles, com *llarguide-mus*, E. T. C., 222, que altres eivissencs sembla diuen *llenguidemus*) *Gulliard*, V. *goliard* (GOLAFRE) *Guló*, V. *gola* *Gultresa*, si existeix tal nom germànic com (?) el que suposa *AlcM* tampoc no seria possible fonèticament aqueixa etimologia (un de cpt. WALD-RED potser sí) *A la gulumbè*, potser un fr. a *l'accumulée* alterat per influència d'*agombolar* o de *gurbeu/gur-rumbeu* *Gum*, V. *gom* (*de ~ a gom*) *Gumbi*, potset accentuat *gumbi*, però en tot cas podria ser alteració de *cofi* per influència de *gúmbia* (= GÜBIA, estris tots dos amb concavitat) *Gúmbia*, V. *gúbia*

GÚMENA, 'corda molt gruixuda d'ús nàutic', del mateix origen assegur que l'oc. ant. *gumena* i l'it. *gómena*, *gúmena*, no més antics ni de procedència més clara que el mot català, que solament és segur que són d'origen europeu; tenint en compte que la forma més antiga és *egúmena* o *agúmena*, i que aqueixa corda s'ha usat molt per remolcar embarcacions, és probable que vinguin del gr. *ἡγούμενη* 'corda que condueix', del participi de *ἡγέομαι* 'jo condueixo'. □ 1.ª doc.: fi S. XIII: Jaume I, Desclot.

«Vengren-se'n surgir davant les galees del rey d'Aragó --- e quant venc sus alba del jorn, lexaren les *gúmenes* en mar e bateren de rems per anar ferir les galees dels catalans», Desclot (*Cròn.*, § 113; *NCl.* iv, 20.6); «com l'almirayll vaé tant prop aquelles dites set galees, manà de mà en mà a les sues galees que, sens tot brugit e amagadament, cascú lexàs anar la *gúmena* en mar, per ço que, si levassen les àncores, aquells tantost se n'anaren ---, cascú quedament lexà anar la *gúmena* en mar, e tot cobertament, que anc los genovesos ne-ls pisans no se n'adonaren», Muntaner (*Cròn.*, § 285, Casac. VIII, 48.4, 8); «vela o veles, o *gúmena* o *gúmenes*, o àncora o àncores, o alguna altra exàrcia», *Consolat* (§ 203, Pard., p. 246); «en regne de València és --- la obra d'espart --- a vosaltres cosa menyspreada, emperò çquè faria hom --- sens *gúmenes*, cordes, trenelles, cabassos ---?», Eiximenis (*Regiment*, *NCl.* XIII, 33.19); «que algun corder o escometador no gos --- escometre *gúmena* ne cap-pla ne exàrcia de cànem, de navillí algú, en temps que faça grans arsure» en un ban de Bna. del S. xv (Arx. Mun. Bna., f° 253v); «la *gúmena* de la àncora: retinaculum, rudens», JnEsteve (*Li. Eleg.* 1-6-a).

Variants fonètiques. *Gómena* amb el mateix canvi de *ũ*^m en *òm* que es produeix normalment (i molt sovint) en català, que en *broma*, *ploma*, *flom*: «--- lo castell de fust --- no ha neguna empara, e donaran en él axí con en un taulat --- e ixem-li Nòs: —Si vós volíets vuy en aquest jorn lo poríem guarnir, que jo enviaria molts porters a la mar, e hauríem los rests que-y són, e les *gómenes* dels lenys --- e penjaran d'aquí en jos, e estolran lo colp de la algarrada», Jaume I (*Cròn.*, ed. Aguiló, p. 208); «metré una *gómena* al peu de la

torre e tiraran de la part de la cava en ajús --- e falir-li-han los estolons e vendrà'n», id. (p. 117); tant *gómena* com *gúmena* en un invent. de 1352 (Rubió i Ll., *Diplom. de l'Or. Cat.*, 268; context a *PERTEGUSA*); «PARTS DELS VAXELLS: --- *gomenes*: rudens, -ntis», OPou (*ThPu.*); i en els docs. de 1354 (Bna.) i de 1391 (Cotlliure) que cita Jal (*Gloss. Nautique*); i cf. *gómera*.

Gúmera, forma dissimilada: «una *gúmera* tortissa de quatre quintars, un prohis de tres quintars ---», a. 1419, «set poliges --- e dos bragots e sengles talles e un tros de paloma d'ostes, e tres trossos de *gúmera* e quatre trossos de caps-plans», a. 1489, invs. de les Drassanes de Bna. (Bofarull, *Ant. Marina Cat.*; ed. Moliné del *Consolat*, p. 371). Que l'ús no fou exclusivament marí ni nàutic ens ho mostra un doc. de l'Alt Berguedà on es veu que els constructors usaven una *gómera* per pujar grans pedres en el moment de bastir les parets, a. 1384 (Serra Vilaró, *Pinós i Mataplana* III, 18), variant on es combina la *-r* amb la *ó*. La forma amb *-r* modernament és mallorquina (BDLC iv, 198; *DAmén*; *DAG.*) i menorquina («*gúmena* o *gúmera*: rudens, anchorale», Febrer Cardona); i degué ser també la de la costa del Maresme, car si bé el mot ja no era conegut com a nom d'una corda en els anys 30, encara usaven els pescadors la frase de comparació proverbial «sembla una *gúmera*» parlant d'una xarxa molt gruixuda que no es pot arribar a empunyar (Sant Pol de Mar, 1936).

Altament és *gúmena* la forma que ha restat viva en alguns punts del Princ.: com a equivalent de «cap de donar fondo» a L'Escala (1937); però sobretot restava ben viu a la Ribera d'Ebre, on s'usava fermada a una ribera i altra del riu, per dirigir lligant-la-hi la gran barca de transport que el creuava en els indrets més freqüentats i les poblacions no dotades de pont; notes que va pendre PCoromines en el viatge que hi férem, el 1923, en preparació dels episodis finals de *Silèn*: «= fr. *vac*, barca de pas, subjectada a una *gúmena*», estès de vegades fins a pendre el sentit del mateix pas de barca: «--- abans d'arribar a la *gúmena* de Benissanet», «tant la barca de Benissanet com la de Miravet i la de Benifallet tenen *gúmena*», «no en tenen la de Tivenys ni la de Xerta, que no passen carros però sí cavalleries»; «la muntanya de Miravet, amb el seu castell dels Templers al cim, en aqueixa hora encès com una brasa per la primera llum del dia; sota mateix, la *gúmena* de la barca oferia una bella perspectiva als moixons que s'hi gronxaven piupiuejants», *Silèn* (XVIII, O. C., 95b41); «la barca no va a les seves, sinó aferrada a la *gúmena*, - llibant format amb fils d'acer - que va de part a part de riu», Bladé Desumvila (*Benissanet*, p. 117).

Aquest mot és també antic a Itàlia, on *agùmena* apareix en molts exemples, des de 1237 fins al S. xvi, *gúmena* des de 1435, *gómena* o *gómona* des de l'Ariosto (*Orl. F.* xi, 31) per la influència del qual s'ha generalitzat la forma en *ó* en la llengua literària; es tracta d'una forma dialectal de l'Emília (d'on era l'Ariosto), Romagna i altres comarques de les riberes de l'Adriàtic, en les quals tota *u* es canvia en *o* davant